

O HISTORIJSKOM ROMANU »VUCI« MILUTINA CIHLARA NEHAJEVA

Historijski roman »Vuci« jedno je od najznačajnijih književnih djela Milutina Cihlara Nehajeva. Sam pisac pridavao mu je veliko značenje, komentirajući svoje viđenje njegove teme u tekstu »Frankopani« (Jutarnji list, Zagreb, 1927, 9. I str. II—13) i u »Pripomeni« (PSHK, knj. 82, Zagreb 1963, str. 425—427) uz tekst romana, što je bio objavljen 1928. s podnaslovom »O četiristotoj obljetnici smrti Krste Frankopana, kneza krčkog, senjskog i modruškog (27. IX 1527 — 27. IX 1927).« U ovom izdanju autor je objavio uz tekst romana 36 priloga-dokumenata na latinskom, talijanskom, njemačkom i hrvatskom jeziku.

Milutin Cihlar Nehajev pristupio je pisanju ovog romana s punom odgovornošću, težeći da osvijetli povijesnu istinu, kako bi što bolje mogao iskazati svoj doživljaj ove teme. Lik Krste Frankopana zanimao ga je zbog osebnosti njegove, i ljudske, i politizirane dimenzije.

U tekstu »Frankopani« naglasio je između ostalog: »Borbe Frankopana jesu borbe velikog feuda protiv apsolutizma kraljeva, ali su u isti mah duboko prožete osjećajem posebnog nacionalnog interesa.« U spomenutoj »Pripomeni« priznaje iskreno: »Mislio sam čitati povijest, a ugledao sam bujni, tekući život — i lik ovoga Frankopana kojega se naučih cijeniti sve golemijim, tražio je od mene da ga spoznam dokraja, da uđem u svu tajnu jednog prebogatog života.« Milutin Cihlar Nehajev ne objašnjava slučajno što želi postići ovim romanom, jer ne želi da ostanu nedoumice na relaciji: historija—umjetnička identifikacija: »Ali 'Vuci' hoće da budu prije svega roman realistički — i ako je, u ovom djelu, čitav jedan simbolički odsjek povijesti Hrvata iznesen iole sa plastičnošću koja može dočarati istinski život, sve je moje umjetničko nastojanje bilo u tom da se ličnosti živo uoče i događaji slikovito poredaju, a da bude vazda i jedno i drugo osnovano na detalju i crtanju milieua onako kako je sav »duh vremena« sačuvan u listovima i listinama davnim u kojima slova otkrivaju i zgode i duše.«

Milutin Cihlar Nehajev u težnji da što potpunije doživi lik glavnog junaka Krste Frankopana i još nekolicine njih, kao i atmosferu vremena u kojem su živjeli i djelovali, ne žali truda da prije pisanja romana obavi na svoj način posao najpedantnijeg povjesničara, koristeći različite izvore i mnoge dokumente, kako bi kasnije u romanu u okviru svojeg zamišljaja teme

mogao uvjerljivije razvijati njene komponente i oslikavati najčešće dramatske pojedinosti iz Krstina života. To i jest razlog što je pisac snagom svoje bujne, ali i disciplinirane imaginacije doista uspio sretno ostvariti sintezu povijesne istine i životnosti fabule.

Uostalom, ta opsjednutost likom Krste Frankopana i povijesne situacije u kojoj je djelovao uvjetovala je širinu njegovih interesa, ali i htijenje da savlada te historiografske barijere, koje mogu ponekad impresionirati pisca povijesnih romana i obesnažiti zamah njegove kreativnosti pri realizaciji svoje verzije određene konkretne povijesne istine. Očigledno je da je Nehajev stajao pred nizom teškoća koje je trebalo savladati, i u tehničkom, i u kreativnom smislu. On je de facto to i sam priznao u »Pripomeni«: »Možda je upravo ogromnost historijske pozadine kao i snažnost lika Krstina, pored nedovršenih istraživanja stručnjaka, stajala na putu, te ovaj dio hrvatske povijesti nije u umjetničkom obliku obrađivan onoliko koliko su obrađivane mnoge neznatnije epohe.«

Krsto Frankopan (oko 1482—1527) hrvatski ban i feudalac karakterom, dramatismom svog života može razložno privući pažnju pisca povijesnih romana. U službi cara Maksimilijana ratovao je protiv Mlečana (1508—1511), u ratu 1513—1514. zauzeo je gotovo čitavu Furlaniju. Zarobljen i utamničen, spasio se (1519) bijegom i nastavio ratovanje. U borbi za prijestolje poslije Mohačke bitke Frankopan je na Ferdinandovoj strani, a onda je pristao uz Zapolju, koji ga je imenovao banom Hrvatske i Slavonije i vrhovnim kapetanom Ugarske između Dunava i Drave, te mu vratio Senj i druge posjede. Frankopan je savvao sabor u Dubravi (6. I 1527) koji je izabrao Zapolju za kralja. Pošavši u rat protiv Ferdinandova sina F. Batthyanyja, ranjen je kod Varaždina. Naravno da se u kontekstu Nehajevljeva romana odgovarajuća zanimljivost istodobno usmjerava i na njegova oca Bernardina, kao i na Krstinu ženu Apoloniju i na lik Katarine.

Lik Krste Frankopana izazvao je Nehajeva svojim sudjelovanjem u povijesnim zbivanjima u kojima se projicirala egzistencijalna sveukupna narodna sudbina. Čistoća ciljeva za koje se borio, ali i proturječja i dileme u koje je upadao davali su piscu izvanredne pretpostavke da razvija dramatski dinamizam i psihološke analize, posredstvom kojih se može sagledati ova tragična ličnost hrvatske povijesti.

Zanimljivo je da se književna povijest i kritika nije mnogo bavila povijesnim romanom »Vuci« Milutina Cihlara Nehajeva. Osim osvrta Đure Vilovića, Ljube Marakovića i nekoliko sintetskih naznaka Vice Zaninovića skoro da ništa posebno nije rečeno, iako se u okviru skoro svakog vrednovanja književnog stvaralaštva Milutina Cihlara Nehajeva, koje se inače procjenjuje najafirmativnije, obavezno uz apostrofiranje romana »Bijeg« spomene i roman »Vuci«.

Nehajevljev roman »Vuci« po svojoj kompozicijskoj strukturi ima određenih sličnosti s romanom »Bijeg«, i to u prvom redu po fabularnoj okosnici, koja se i u jednom i u drugom romanu na nekim mjestima razbija opisom kakve pojedinosti. Život Krste Frankopana, kao i Andrijaševića nije dat u očekivanom sadržajnom, pa i vremenskom kontinuitetu, što naravno uvijek ne mora biti neki nedostatak, ali što ipak na određeni način dovodi u pitanje praćenje slijeda radnje.

»Vuci« kao povijesni roman po dojmovnom efektu na čitatelja predstavlja nesumnjivo osvježenje u usporedbi s nekim šenoinim povijesnim roma-

nima, a da i ne govorimo o pokušajima drugih hrvatskih pisaca. Odsutnost očekivane, ne uvijek korisne opširnosti, kao i njegova zanimljivost, čitljivost, vješto odvijanje fabularnog slijeda romana, neknjiška atmosfera dramskih situacija, koje se nagovještavaju slikovitim uvertirnim opisima i podupiru kratkim, prirodnim dijalozima, suočavaju nas s jednim tipom povijesnog romana čije nas mnoge slike i asocijativna ozračjenja brzo ne napuštaju. Skoro da smo u stanju zaključiti kako je riječ, ako ne o najboljem, a ono o jednom od najboljih hrvatskih povijesnih romana. Samo nekoliko fragmenata iz ovog romana potvrđuje nam ove Nehajevljeve kvalitete:

Dok je Ljubljana dočekivala u slavi cesara, i Venecija je slavila svoje, ne tako blistavo, ali svakako općenitije slavlje. Dan je devetoga srpnja — žega je u tri sata iza podneva na kamenitom pločniku Markova trga, Piazzette i rive nenasno, vrući kamen pali stopala kroz potplate. Ali ni strahovita zapara koja inače čini ulicu pustom u rano ljetno poslijepodne, ni posao radnoga dana ne moguše danas zadržati kod kuće žive duše.

(PSHK, knj. 82, str. 170)

Vreva se zazibala i skrenula sa obale, ustavivši se čelom pred crkvom sv. Marka i Palačom. Sav je trg pun i gužva još veća nego prije.

— Reci što hoćeš, ali lijep jest, i vidi se da je velik gospodin.

— Sjaji se od prstenja koje je ukrao nama. Nisam valjda ni ja mislila da jede djecu!

— Kako je samo skočio na konja! Vrlo je mlad. Mislila sam da će mu biti bar pedeset — tako se dugo govori o njem.

— Maskerata, maskerata! Proklinjale smo ga, a sad je došao kao da ide na veglione! Čudo da još nije potegao sablju na nas!

Muškarci se najviše ljute na konja.

— Dočekali su ga kao da ide na objed duždu. Dobar tek, gospodine dužde!

(PSHK, knj. 82, str. 180)

To je domovina, to je zemlja koju treba spasiti, to je krč i drača naša, dom siromašan ali drag i mio, kojega nikad ne smije oskvrnuti tuđinska vlast. Sve je dobro, samo kad je knez na svojoj zemlji!

Široko zamahnuvši rukom, Jožefić je knezu, sa piketa hreljinskog, pokazao kraj frankopanski.

Knez ustavi konja. Iz kneževih očiju izgubilo se veselje koje je Jožefić onako radosno osjetio pri prvom susretu u dvorištu grada Drivenika. Muklo, i kao da s mukom traži riječi, knez je Krsto govorio više sam sebi nego Jožefiću.

— Jedno su me naučili u tamnici. Nitko, nitko pod kapom nebeskom ne voli nas. Složit će se i s đavlom i s nekrstom da satru nas.

(PSHK, knj. 82, str. 262)

U smislu analize da li je riječ o povijesnom romanu pisanom u romantičarskoj ili realističkoj intonaciji, može se reći da se Nehajev služio i romantičarskim i realističkim instrumentarijem, kako bi što reljefnije oživo-

tvorio lik Krste Frankopana, kojeg je uglavnom fiksirao uvjerljivo kao osobnost strahovito razapetu između svojih najdubljih htijenja i onog što je morao činiti u sklopu svoje konkretne politizirane uloge, nametnute od moćnih tuđinaca. Evidentno je da Nehajev nije podlegao romantičarskim opisnim ekstazama; kolikogod je mogao, nastojao je biti uvjerljiv, u čemu je najčešće uspijevao. Pri osjenčavanju likova služio se maksimalnom snagom svoje domišljatosti pribjegavajući neizbježno mnogim elementima pričalačke tehnike šenoinskog tipa, ali i odstupajući od njih u težnji da što konciznijim izričajem dočara atmosferu opisivanog vremena. Sigurno je da je Nehajev prevladavajući uspješno historiografska određenja ponekad plaćao danak romantičarskim zasjenjenjima i idealizacijom lika Krste Frankopana, što ipak nije bitno obesnažilo njegovu, u osnovi, realističku verziju ove teme iz hrvatske povijesti.

Glavni lik romana »Vuci« Krsto Frankopan, kako ga Nehajev opisuje u tijeku radnje prema klimaksu njegova usuda, dat je u dvije dimenzije: intimnoj i društvenoj. On je istodobno i ličnost s razvijenim, bogatim unutrašnjim životom i ratnik, konkretni čovjek svog vremena. U najrazličitijim prilikama, osobito u dramatskim situacijama, on je uvjerljiv, logičan, živ lik, unatoč svjesnim jasnoćama Nehajevljeve poruke. Ne tvrdimo da je izdignut na stupanj književnog tipa u onom najafirmativnijem smislu te riječi, ali da je postao daleko prepoznatljiviji i potpuniji od Krste Frankopana historiografske verzije, kojeg se zbog nedostatnih podataka o njemu može samo rekonstruirati u jednoj reduciranoj formi, to je izvan svake sumnje.

Bernardin Frankopan, otac Krstin, dat je više iz zrelosnog rakursa, on je već odavno proniknuo u bit stvari, koju njegov sin nazrijeva i spoznaje tek iskustvom. Nehajev osvjetljavanjem njegova lika i ponašanja uspijeva nekako posredno, u jednoj upravo smirenoj, racionalnoj formi fiksirati, definirati ono što je Krsti dosuđeno u punom realitetu svakodnevnih životnih pojedinosti, toliko zasićenih izjedajućim razočaranjima i tragičnim potiscima.

Lik Krstine žene Apolonije dat je u mnogim bitnim značajkama njene elementarnosti, emotivne spontanosti, ali i najupornije motiviranosti da potvrdi do kraja svoju bezgraničnu ljubav prema svome mužu u jednom anti-poetičnom svijetu, koji se zasniva na makijavelizmu, himbi, pritvornosti i laži. Žensko određenje u Apoloniji iskazano je nekako potpunije od njene konkretne uloge, koja istina s druge strane ne predstavlja ništa drugo nego konkretizirani oblik toga njenog ženskog, emotivnog određenja.

Dekor zbivanja vješto je opisan, iznijansiran nekom simbiozom konciznih fakata i lirskim osjenčavanjem pejzaža, prirode, što osobito dolazi do izražaja kada je u pitanju Modruš i Primorje. Kompetentnost Nehajeva u tom pogledu bila je nesumnjiva, uvijek znalački aplicirana i nenametljiva.

Nehajevljevi stil, odnosno kazivalačka tehnika jednostavna je i funkcionalna, oslobođena opširnosti i kićenosti, doduše ponekad i suhoparno opisna, isključivo navođenje činjenica. Ponesen temom, odnosno porukom, Nehajev je u stanju da na određenom broju stranica postigne doista zavidan stupanj romansijerske slikovitosti, u čemu zasjenjuje čak i Šenou. To je uostalom možda ta najbolja kvaliteta Nehajeva kao pisca povijesnog romana.

Nehajevljeva poruka o fenomenu »vukova«, tih postojano hrabrih naših, hrvatskih ljudi, što su se borili u sklopu tuđinskih političkih i vojnih meha-

nizama, pokušavajući ostvariti neku koegzistentnu sintezu nacionalnog i klasnog, dilemična je i ne sasvim smisleno precizirana zbog kontroverznosti njihove pozicije, što ih je činila osobnostima nezavidne usudnosti, koja je bila izazovno zamjetljiva u svim fazama njihova bivstvovanja i djelovanja. Poruka Nehajeva, kolikogod bila obrazložena i simpatična, predstavlja ipak po svom karakteru tipični politizirani spoznajni domet hrvatskoga građanskog intelektualca, koji uvijek nekako ostaje u okviru panične jadikovke i nekakve sudbinom presuđene nacionalne tragedije, protiv koje nema skoro nikakvog priziva. Ima u Nehajevljevim repliciranjima i dodatnim tumačenjima te sumorne poruke u ispravnom smislu, kako se tragičnost tih Hrvata očitovala i u činjenici, što su svoje impresivne energije protiv svoje volje potvrđivali u službi tuđinskih ugnjetača, koji su ih uglavnom iskorištavali kao sredstvo svojih agresivnih penetracija po našim, i ne samo po našim prostorima. Efektnom i uvjerljivom opisnošću životnog, ratničkog dinamizma tih »vukova«, Nehajev je u svom povijesnom romanu »Vuci« samo apostrofirao svu šokantnu tragičnost njihovih intimnih i politiziranih sudbina.

Nehajevljev povijesni roman »Vuci« ozračava i danas čitatelja nizom svojih romansijskih i drugih kvaliteta, koje potvrđuju piščevo rodoljublje i najiskreniju etičnost. On predstavlja i zanimljiv i slikovit prikaz jednog detalja hrvatske povijesti, koji je pripomogao u Nehajevljevo vrijeme, a koji pripomaže i danas da u jednoj živopisnoj i suptilnijoj verziji obnovimo i bolje upoznamo to srećom prohujalo vrijeme naše tragične otuđenosti u sklopu nastojanja perfidnih imperijalističkih sila da nas pretvore u svoju topovsku hranu, a što je jednom zauvijek prevladano totalitetom Titove, narodne revolucije, koja je u ostvarenoj slobodi otvorila stvaralačko i radosno življenje hrvatskog naroda u zajednici s ostalim jugoslavenskim narodima i narodnostima.